

9. Тюріна В.О. Формування комунікативної компетентності викладача у процесі корекційно-ігрової діяльності / В.О. Тюріна // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції “Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України”, 25–28 вересня 2006 р., м. Ялта. – Ялта : РВВКГУ, 2006. – Ч. 2. – С. 14–19.

ПОЛУБОЯРИНА І.І.

ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Важливість формування професійної компетентності майбутніх учителів музики зумовлена: запитами ринку праці та загальносвітовими тенденціями розвитку освітньої системи; необхідністю ефективного функціонування ступеневої системи підготовки фахівців та створенням умов для формування на відповідних рівнях освіти загальних знань, умінь і навичок, а також професійних якостей особистості, що визначатимуть теоретичні засади досягнення якісно нового рівня підготовки вчителя, здатного до діяльності в сучасному соціокультурному просторі.

Аналіз наукової літератури свідчить про постійний інтерес науковців до проблем професійної підготовки майбутнього вчителя в аспектах: професійної підготовки та діяльності вчителя (О.А. Абдуліна, А.М. Алексюк, Н.Ф. Андрієвська, О.А. Апраксина, Л.Г. Арчажникова, О.В. Глузман, О.А. Дубасенюк, Н.Г. Ничкало, О.М. Пехота, Т.І. Сущенко та інші); теоретичних основ формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф.П. Гоноболін, М.В. Кухарев, Н.В. Кузьміна та інші); формування особистості вчителя (Н.В. Кичук, Л.В. Кондрашова, С.О. Сисоєва, В.А. Слассьонін, О.І. Щербаков та інші); шляхів удосконалення навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах (Г.Ф. Пономарьова, В.О. Тюріна та інші).

Мета статті полягає у розкритті змісту та сутності поняття “професійна компетентність учителя музики”.

Поняття “компетентність” не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості. “Компетентність – це загальна здатність людини, що базується на знаннях, досвіді, цінностях і здібностях, набутих завдяки навчанню”.

Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. у вітчизняній педагогічній літературі сформувався компетентнісний підхід в освіті.

Компетентнісний підхід, на думку В.О. Болотова та В.В. Серікова [1, с. 8–14], визначає пріоритетним не інформованість учня, а вміння вирішувати проблеми, що виникають за певних ситуацій: у пізнанні та поясненні явищ дійсності; при засвоєнні сучасних технологій; у відносинах з людьми, в етичних нормах; у практичному житті; в естетичному поцінуванні; при виборі професії та оцінюванні своєї готовності до навчання; за необхідності розв’язувати особисті проблеми: життєвого самовизначення, вибору способу життя тощо.

Слід зазначити, що в сучасному науково-педагогічному обігу паралельно вживаються два терміни: “компетентність” і “компетенція”. З приводу їх співвідношення немає єдиної думки. Аналіз різноманітних наукових джерел дає підстави виокремити три підходи до визначення співвідношення цих понять.

Перший підхід характеризується тим, що обидва терміни вживаються як синоніми (Т.І. Гудкова, С.О. Дружилов, Е.Ф. Зеєр та інші).

Представники *другого підходу* вважають компетенції складниками компетентності (К.М. Махмурян, І.Л. Перестороніна та інші).

Згідно з *третьім підходом*, поняття “компетенція” тлумачиться як коло повноважень певної особи, перелік соціальних вимог до її діяльності в певній сфері, тоді

як “компетентність” означає узагальнену здатність особистості до діяльності. Як підкреслює О.І. Пометун, більшість українських педагогів погодилися із цим підходом, “визначивши, що під терміном “компетенція” розуміється передусім коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи. У межах своєї компетенції особа може бути компетентною або некомпетентною в певних питаннях, тобто мати (набути) компетентність (компетентності) у певній сфері діяльності. Оскільки йдеться про процес навчання та розвитку особистості, що відбувається в системі освіти, одним із результатів освіти й буде набуття людиною набору компетентностей, що є необхідними для діяльності в різних сферах суспільного життя” [5].

Принциповим моментом компетентнісного підходу є проблема системної ієрархії компетентностей, яка виявляється стратегічним орієнтиром при визначенні змісту загальної середньої освіти. Це питання було предметом обговорення фахівців – науковців і практиків – на науково-практичному семінарі “Компетентнісний підхід до формування змісту освіти у 12-річній школі: концептуальні підходи та термінологія” (16.06.2004 р.). У результаті наукової дискусії учасники семінару дійшли спільної думки про доцільність подання ієрархізованої системи компетентностей таким чином: *надпредметні, загальнопредметні, спеціальнопредметні*.

Надпредметні компетентності визначаються як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно вирішуючи відповідні проблеми [7, с. 51–52].

Одночасно з означеним терміном як українські, так і зарубіжні науковці широко застосовують синонімічні поняття: “ключові компетентності”. Найбільш уживаним міжнародною освітянською спільнотою є термін “ключові компетентності”. Наші педагогічні міркування співзвучні з означеним тлумаченням терміна, якого ми дотримуємося у нашому дослідженні. *Ключова компетентність*, на думку українських педагогів, є суб’єктивною категорією, що фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосовувати в широкій сфері діяльності людини. Кожна з таких компетентностей передбачає засвоєння студентом не окремих непов’язаних один із одним елементів знань, умінь, а оволодіння комплексною процедурою, у якій для кожного визначеного напрямку її набуття є відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер [5, с. 51–52].

Загальнопредметні компетентності студент набуває упродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі.

Спеціальнопредметні компетентності – упродовж вивчення того чи іншого предмета на всіх курсах навчального закладу [7, с. 4]

Згідно з вимогами до рівня підготовки студентів, ключові компетентності є інтегральними характеристиками якості навчання студентів, пов’язані зі здатністю цільового осмисленого застосування комплексу знань, умінь, навичок, ставлення до певного міждисциплінарного кола проблем, вони відзначають предметно-діяльнісний складник загальної освіти і мають забезпечити комплексне досягнення його цілей [7, с. 4].

У сучасній педагогічній науці та практиці застосовується як широке, так і більш вузьке тлумачення поняття “компетентність”. У широкому значенні компетентність розуміється як ступінь зрілості людини, яка передбачає певний рівень психічного розвитку особистості (навченість і вихованість) і забезпечує індивіду можливість успішно реалізовуватися в суспільстві. У вузькому розумінні компетентність розглядається як діяльнісна характеристика, що передбачає ціннісне ставлення до діяльності.

Приєднуємося до думки О.І. Власової, що “компетентності є інтегрованим результатом активної діяльності вчителів та учнів. Вони формуються передусім на основі опанування учнями змісту сучасної освіти під керівництвом педагога, що доцільно вважати основним показником результативності педагогічної праці вчителя, вихователя, об’єктивним індикатором його професійної компетентності” [2, с. 323].

М.А. Чошанов, дослідивши це явище, вважає, що компетентність – це традиційна тріада “знання, уміння, навички”; поглиблене знання предмета. Компетентність доцільна для опису реального рівня підготовки спеціаліста, який здатний обирати найбільш оптимальне рішення, володіти критичним мисленням; передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією для успішного вирішення професійних завдань у даний час і за певних умов, тобто передбачає здатність до актуального здійснення діяльності. Компетентність – це не тільки розуміння суті проблеми, а й уміння практично її вирішувати.

Погоджуємося з Є.М. Павлютенковим, що професійна компетентність учителя є формою здійснення ним своєї діяльності, зумовленої глибокими знаннями властивостей перетворювальних предметів, вільним володінням змістом власної праці, її відповідністю професійно важливим якостям учителя, а також формою його самооцінювання, ставлення до праці [4, с. 65].

О.П. Тонконога доводить, що компетентність – це інтегральна якість, показник достатнього рівня знань, розуміння їх значення, прагнення оновити та поглибити їх фонд; певний досвід керівництва, у процесі якого відбувається відбір та диференціація знань, вироблення вмій та певних алгоритмів діяльності в окремих стандартних ситуаціях; певні вміння, навички, вироблені на підставі знань і практичної діяльності.

Важливо зауважити, що компетентність має інтегративну природу, її джерелом є різні сфери культури: духовна, громадянська, соціальна, педагогічна, управлінська, правова, етична, музична. Компетентність вимагає значного інтелектуального розвитку, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні, творчі та інші процеси.

Відомий британський психолог Дж. Кондр запропонував таке тлумачення поняття “компетентність”: це специфічна здібність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній сфері, що охоплює фахові знання, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.

За визначенням психолога Дж. Равена, компетентність – специфічна здібність, яка необхідна для ефективного виконання конкретної дії, у конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за власні дії. За Дж. Равеном, бути компетентним означає мати набір специфічних компетентностей різного рівня.

Заслуговує на увагу твердження В.В. Серікова, що компетентність спеціаліста є такою характеристикою його кваліфікації, коли наявні знання, які є необхідними для здійснення професійної діяльності [6].

Н.М. Лобанова характеризує професійно-педагогічну компетентність як властивість особистості та виокремлює три її компоненти: професійно-освітній, професійно-діяльнісний, професійно-особистісний.

О.А. Дубасенюк розглядає професійно-педагогічну компетентність як “сукупність умій майбутнього педагога особливим способом структурувати наукові та практичні знання з метою ефективного вирішення професійних завдань”. Складниками професійної компетентності визначаються: компетентність у теорії та методиці виховного процесу, його завданнях, принципах, закономірностях, змісті, способах,

формах, методах; компетентність у сфері фахових дисциплін та знання того, як зроби́ти зміст навчальної дисципліни способом виховання учнів; соціально-психологічна компетентність у педагогічному спілкуванні; диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості; аутопсихологічна компетентність у сфері переваг та вад професійної діяльності особистості.

А.М. Богуш висловлює думку, що компетентність – це комплексна характеристика особистості, що включає в себе результати попереднього психічного розвитку: знання, уміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінювання, самоконтроль.

З погляду на вищесказане, можна виокремити дві позиції щодо поняття “компетентність”. Перша розглядає компетентність як один із шаблів професіоналізму, що становить основу педагогічної діяльності вчителя. Друга тлумачить її як здатність особистості вирішувати різноманітні педагогічні завдання.

О.М. Олексюк розглядає професійну компетентність як володіння знаннями, уміннями, нормативами, необхідними для виконання професійних обов’язків, психологічними якостями, а також як реальну професійну діяльність відповідно до еталонів і норм. Виходячи з цих позицій, професійна компетентність учителя розглядається як система знань, умінь, особистісних якостей, адекватних структурі та змістові його діяльності.

І.О. Колесникова, розглядаючи поняття “педагогічна компетентність”, доводить, що вона є інтегральною професійно-особистісною характеристикою, а це, у свою чергу, визначає готовність і здатність виконувати педагогічні функції відповідно до прийнятих у соціумі норм, стандартів, вимог. Педагогічна компетентність передбачає, що професійно компетентна людина здатна раціонально послуговуватися всією сукупністю цивілізованого досвіду в процесі навчання та виховання, а отже, достатньою мірою володіє способами та формами педагогічної діяльності та відносин. Приєднуємося до думки І.О. Колесникової, яка визначає такі складові педагогічної компетентності: особистісно-гуманна орієнтація; системне сприйняття педагогічної реальності; володіння педагогічними технологіями; уміння інтегруватися з досвідом, тобто здатність співвіднести свою діяльність із надбанням світової та вітчизняної педагогіки та культури; здатність продуктивно взаємодіяти з досвідом колег та інноваційним досвідом; уміння узагальнювати й передавати свій досвід іншим; креативність як спосіб буття у професії, бажання й уміння створювати нову педагогічну реальність на рівні цілей, змісту, технологій різноманітних освітніх процесів і систем; рефлексія, тобто особливий спосіб мислення, що передбачає побічний погляд на педагогічну реальність, на власну особистість як носія певної професійної позиції.

Отже, на підставі поглядів учених можна дійти висновку, що компетентність розглядається як адекватна орієнтація людини в різних галузях її діяльності: роботі, навчанні, культурі, політиці, здоров’ї, освіті.

Науковець А.А. Деркач ототожнює поняття професійна компетентність та професіоналізм учителя, які передбачають наявність професійних знань, умінь їх викладати, забезпечувати взаємодію та співтворчість з учнями. Педагогічний професіоналізм розглядається науковцем як уміння вчителя мислити та діяти професійно, ефективно, з високими результатами в навчанні та вихованні учнів.

За А.К. Марковою, професіоналізм – це якість, яка інтегрує різні компетентності. Компетентності характеризують професіоналізм. Синтезом цих двох понять є поняття “професійна компетентність”. Професійна компетентність забезпечує готовність вчителя до ефективного виконання педагогічної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість розглядати професійну компетентність як рису професіоналізму вчителя. Професіоналізм є результатом творчої педагогічної діяльності, як результат передбачає особистість, яка здатна вирішувати суспільні, професійні та особистісні завдання. Професіоналізм характеризується особистісною та діяльнісною сутністю.

Погоджуємося з тлумаченням професіоналізму учителя в контексті критеріїв опису сучасної моделі вчителя, розроблених А.К. Марковою: перший критерій – учитель успішно вирішує завдання навчання та виховання, готує для суспільства випускника з бажаними якостями; другий критерій – учитель особисто тяжіє до професії, задоволений нею; третій критерій – учитель досягає бажаних суспільством результатів у розвитку особистості учня; четвертий критерій – учитель упроваджує способи й технології, що характеризують демократичне суспільство; п'ятий критерій – учитель досягає майстерності у професії; шостий критерій – учитель прагне індивідуалізувати свою працю, розвивати свою індивідуальність засобами професії; сьомий критерій – учитель досягає необхідного рівня професійних якостей, знань і вмінь; восьмий критерій – вчитель усвідомлює перспективу свого професійного розвитку; дев'ятий критерій – учитель прагне постійно накопичувати досвід, збагачує його завдяки особистому творчому внеску; десятий критерій – учитель соціально активний у суспільстві, не боїться конкуренції освітніх послуг; одинадцятий критерій – учитель відданий педагогічній професії, дбає про її честь і гідність; дванадцятий критерій – учитель уміє диференційовано оцінювати свою працю, бере активну участь у професійних змаганнях [3, с. 57].

У структурі компетентності А.К. Маркова визначає такі напрями: спеціальну компетентність, що передбачає оволодіння професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток; соціальну компетентність, що вимагає оволодіння спільною (колективною, груповою) діяльністю, тобто співпраці, а також прийомами міжособистісного спілкування, соціальної відповідальності за результати своєї діяльності; особистісну компетентність, що відображається в оволодінні прийомами самовираження й саморозвитку, засобами протистояння деформації особистості; індивідуальну компетентність, що знаходить вияв в оволодінні прийомами самореалізації й розвитку індивідуальності у процесі професійної діяльності, готовність до професійного вдосконалення, у здатності до індивідуального самозбереження, у вмінні раціонально організувати свою працю без перевантажень у часі й силах, здійснювати діяльність насичено, але без втоми, із позитивними результатами [3].

Отже, ми можемо дійти висновку, що поняття “професійна компетентність” включає в себе знання й уміння, навички виконання завдання, особистісні якості, єдність теоретичної та практичної готовності до педагогічної праці тощо.

Поняття “компетентність” учені пов'язують з оцінкою рівня професіоналізму фахівця. Поняття “готовність”, психологічною основою якої, на думку В.О. Тюріної, є здатність і прагнення здійснювати відповідну діяльність, характеризує здатність реалізувати внутрішній професійний потенціал в реальній професійній діяльності.

На думку автора, професійна компетентність майбутнього вчителя виявляється у контексті готовності до педагогічної діяльності, зокрема, до творчої педагогічної діяльності.

Професійна компетентність учителя музики, на відмінну від інших, передбачає, зокрема, сформованість музично-практичної компетентності.

Висновки. До професійної компетентності майбутнього вчителя музики входять такі складники, як музичний смак, музичні здібності, володіння методикою

музично-естетичної роботи з дітьми, володіння навичками гри на музичних інструментах, наявність співочого голосу, уміння керувати хоровим та вокальним дитячим колективом. Професійна компетентність учителя музики – інтегративне утворення, яке складається зі структурних компонентів (ключових компетентностей) і являє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей, та творчих якостей особистості (креативності), що виявляється через готовність до творчої педагогічної діяльності.

Література

1. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.
2. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.І. Власова. – К.: Либідь, 2005. – 398 с.
3. Маркова А.К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А.К. Маркова // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 56–63.
4. Павлютенков Е.М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Е.М. Павлютенков. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1990. – 171 с.
5. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О.І. Пометун // Основна школа. – 2005. – № 3/4. – С. 51–52.
6. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии / В.В. Сериков. – Волгоград: Перемена, 1994. – 152 с.
7. Школа першого ступеня: теорія та практика: зб. наук. пр. / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т імені Григорія Сковороди. – Тернопіль: Астон, 2006. – Вип. 17/18. – 336 с.

ПОНІКАРОВСЬКА С.В.

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Необхідність вироблення в студентів навичок міжкультурної комунікації вже деякий час не викликає сумнівів у викладачів гуманітарних дисциплін. Немає необхідності доводити важливість цієї проблеми для розвитку кожної окремої людини та суспільства в цілому. Глобалізація на сучасному етапі стосується всіх сфер життя, тому потрібна адаптація до цього процесу, зокрема, в галузі освіти. Міжкультурні проблеми для нашої країни вже є життєво важливими. Для встановлення гармонійних відносин з іншими країнами поширення серед усіх верств суспільства міжкультурної грамотності.

Досвід вивчення міжкультурної комунікації доводить, що представники різних культур дуже схожі за своїми внутрішніми якостями та різняться переважно за зовнішніми проявами – одягом, поведінкою, традиціями тощо. З огляду на це важливим є пошук способів подолання цих відмінностей, їх розпізнавання та нейтралізація.

Міжкультурна комунікація в професійній сфері також є об'єктом пильної уваги з боку спеціалістів. Оволодіння навичками ділової комунікації допомагає більш ефективно взаємодіяти з діловими партнерами, даючи змогу досягти компромісу та плідної співпраці.

Метою статті є аналіз зв'язку викладання іноземної мови та міжкультурної комунікації, виходячи з того, що суб'єктом навчання є студенти економічних спеціальностей та враховуючи необхідність подолання ними комунікативних бар'єрів на соціальному та на професійному рівні.

Людина, яка готується брати участь у трудовій діяльності, повинна мати певні особистісні якості, такі як відповідальність та компетентність, здатність до